

Asia: VN/10364/2022

Sosiaaliturvaetuuksien ulosmittaus; työryhmän mietintö

1. Sosiaaliturvaetuuksien ulosmittaus

Pidättekö ehdotusta kannatettavana?

-

Millaisia vaikutuksia ehdotuksen toteuttamisella nähdäksenne olisi?

-

Millaisia kustannuksia ehdotuksen toteuttamisesta aiheutuisi (mm. tietojärjestelmäkustannukset)?

-

Mahdolliset muut kommentit ehdotuksesta?

-

2. Tulojen ulosmittausjärjestelmä

Pidättekö ehdotusta kannatettavana?

-

Millaisia vaikutuksia uudistuksen toteuttamisella nähdäksenne olisi?

-

Millaisia kustannuksia uudistuksen toteuttamisesta aiheutuisi (mm. tietojärjestelmäkustannukset)?

-

Muut mahdolliset kommentit ehdotetuista laskentasäännöistä ja ulosmittausjärjestelmän uudistamisesta?

-

Kumpaa vaihtoehtoa pidätte lähtökohtaisesti parempana? Voitte perustella vastauksenne valitsemanne vaihtoehdon alla olevaan tekstikenttään:

-

Voimassa olevan ulosottokaaren mukaan velallisen suojaisuus on suurempi, jos hänellä on elatuksen varassa puoliso, oma lapsi tai puolison lapsi. Työryhmän näkemyksen mukaan olisi perusteltua harkita, tulisiko velallisen elatuksen varassa olevina jatkossa ottaa huomioon ainoastaan lapset eli poistaa mahdollisuus puolison huomioon ottamiseen. Miten arvioitte ehdotusta?

-

Työryhmä on esittänyt kaksi vaihtoehtoista tapaa elatuksen varassa olevien huomioon ottamiseksi. Kumpaa vaihtoehtoa pidätte parempana? (Vaihtoehtoja arvioitu mietinnössä s. 57–59). Voitte perustella vastauksenne valitsemanne vaihtoehdon alla olevaan tekstikenttään:

-

Kumpaa vaihtoehtoa pidätte parempana? Voitte perustella vastauksenne valitsemanne vaihtoehdon alla olevaan tekstikenttään:

-

3. Muut mietintöä koskevat huomiot

Kirjoittakaa muut mahdolliset huomionne alla olevaan kenttään

Sosiaaliturvaetuuksien ulosmittausta koskeva työryhmämietintö

Sosiaalialan korkeakoulutettujen ammattijärjestö Talentia ry:n lausunto

28.6.2023

Sosiaalialan korkeakoulutettujen ammattijärjestö Talentia ry kiittää mahdollisuudesta lausua asiassa.

Sosiaaliturvaetuuksien ulosmitattavuutta koskevaa sääntelyä on ulosottokaareissa, eläkelainsäädännössä ja sosiaalilainsäädännössä. Osa sosiaaliturvaetuuksista on ulosmittauskelpoisia ja ne lasketaan mukaan velallisen tulopohjaan myös muita tuloja ulosmitattaessa. Tällaisia etuuksia ovat esimerkiksi työeläke, sairauspäiväraha ja työttömän ansiopäiväraha. Osa sosiaaliturvaetuuksista ei voida ulosmitata, mutta ne lasketaan kuitenkin mukaan velallisen tulopohjaan muita tuloja ulosmitattaessa. Tällaisia etuuksia ovat esimerkiksi takuueläke, työmarkkinatuki ja työttömän peruspäiväraha. Lisäksi ulosottokaareissa on säädetty etuuksista, joita ei voi ulosmitata, eikä niitä laskea tulopohjaan muita tuloja ulosmitattaessa. Tällaisia etuuksia ovat esimerkiksi asumistuki, toimeentulotuki ja lapsilisä.

Työryhmämietinnössä ehdotetaan, että sosiaaliturvaetuslajien vaikutusta ulosmitattavuuteen vähennetään siten, että ulosmittauskiellosta säädettäisiin vain niiden etuuksien osalta, jotka myönnetään eläke- tai sosiaalilainsäädännön nojalla määrättyyn tarkoitukseen. Muiden etuuksien

ulosmitattavuus määräytyisi ainoastaan sillä perusteella, ylittääkö etuuden määrä suojaosuuden määrän. Ulosmittauskelpoisten etuuksien määrä lisääntyisi ja uusia ulosmittauksen piiriin tulevia etuuksia olisivat raskausraha, erityisraskausraha, vanhempainraha ja aikuiskoulutustuki. Lisäksi työryhmä ehdottaa, että ulosmittauksen laskentasäännöt uudistetaan.

Talentia ry jakaa näkemyksen siitä, että nykyinen sosiaaliturvaetuuksien ulosmittausjärjestelmä on monimutkainen. Eri sosiaaliturvaetuuksia kohdellaan ulosmittauksessa eri tavalla, joka tekee järjestelmästä vaikeasti hahmotettavan. Esitetyt muutokset yksinkertaistaisivat ulosmittausjärjestelmää, yhdenmukaistaisivat ulosmittausmenettelyä ja lisäisivät ulosottovelallisten yhdenvertaista kohtelua. Talentia ry kantaa kuitenkin huolta siitä, että muutokset ovat tuomassa ulosmittauksen piiriin uusia etuudensaajia.

Koska ehdotetuilla muutoksilla on moninaisia vaikutuksia ulosoton kohteena olevien ja talousvaikeuksien kanssa kamppailevien kansalaisten elämään, Talentia ry pitää tärkeänä ehdotusten laaja-alaista ja monipuolista vaikutusarviointia.

- 1) Sosiaaliturvaetuuksien varassa elää kansalaisia, joiden ansaintamahdollisuudet ovat heikentyneet esimerkiksi sairauden, työttömyyden tai korkean iän vuoksi. On tärkeää arvioida, miten ehdotetut muutokset vaikuttavat näiden vaikeimmassa tilanteessa elävien kansalaisten elämään.
- 2) On myös arvioitava tosiasiallisia mahdollisuuksia päästä ulosmittauksen kautta eroon veloista tilanteessa, jossa ansiotuloja ei ole, eikä myöskään mahdollisuutta tulojen kasvattamiseen.
- 3) Ulosmittauksen piiriin tulevien uusien etuudensaajien osalta tulee arvioida vaikutukset etuudensaajien talouteen ja elämäntilanteeseen. Muutosten vaikutuksia tulee tarkastella myös etuuskohtaisesti.
- 4) Tarpeen on myös arvioida muutosten kannustavuusvaikutukset. Aiempien selvitysten valossa tehokkain tapa parantaa esim. työteon kannustimia on ulosottovelkojen mitätöinti esimerkiksi velkajärjestelyn kautta.
- 5) Vaikutusarvioinneissa on huomioitava myös muutosten mahdolliset vaikutukset muiden etuuksien, kuten toimeentulotuen, käytön lisääntymiseen. Perustoimeentulotuki täydentää toimeentuloa tilanteissa, joissa etuudensaajalla ei ulosoton vuoksi ole mahdollisuuksia selviytyä välttämättömistä menoistaan. Ulosotto ei saisi johtaa tällaiseen tilanteeseen.

Työryhmä pohti mahdollisuutta poistaa ulosmittausjärjestelmästä ilman velallisen pyyntöä myönnettävät automaattiset vapaakuukaudet. Ulosottovelallisilla on harvoin mahdollisuutta varautua säästämällä yllättäviin arjen menoihin. Mikäli vapaakuukausien määrää vähennettäisiin, on tarpeellista huolehtia siitä, että turvataan riittävä toimeentulo paitsi välttämättömiin elinkustannuksiin, myös yllättäviin henkilökohtaisiin menoihin. Lisäksi on tärkeää huomioida elämäntilanteiden erilaisuus ja mahdollisuudet toimia. Esimerkiksi omatoiminen vapaakuukausien hakeminen edellyttää tietoisuutta vapaakuukausista sekä riittävää fyysistä, psyykkistä ja sosiaalista toimintakykyä niiden hakemiseksi. Automaattiset vapaakuukaudet turvaisivat kaikille ulosottovelallisille mahdollisuuden ennakoivasti suunnitella talouttaan.

Ulosottojärjestelmän yksinkertaistaminen kytkeytyy sosiaaliturvakomitean tavoitteeseen rakentaa asiakasnäkökulmasta nykyistä selkeämpi ja toimivampi järjestelmä. Tällä hetkellä etuuksien erilaiset tulokäsitteet, perhekäsitteet, maksuajankohdat ja hakuajat tekevät sosiaaliturvan kokonaisuudesta vaikeasti hahmotettavaa. Tämä puolestaan vaikeuttaa elämän ja talouden ennakkointia, jolloin etuuksien hakijoille voi syntyä tosiasiallisia vaikeuksia selviytyä taloudellisista velvoitteistaan. Mikäli kokonaisuuteen liittyy lisäksi palkan ja/tai etuuksien ulosmittaus, haastaa se erityisen paljon talouden hallintaa. Oman talouden hallinta edellyttää mahdollisuutta ennakoida tulevaa sekä käytettävissä olevin tulojen, että menojen osalta.

Velkojen taustalla saattaa olla osaamattomuutta talousasioiden hoidossa. Tämä haaste on tärkeää tunnistaa ja tarjota ulosottovelalliselle mahdollisuutta ohjaukseen, neuvontaan ja tarvittaessa pitkäkestoisempaan tukeen. Sosiaalipalveluiden rooli ja lakisääteiset tehtävät on tärkeää huomioida myös ulosottovelallisten auttamisessa. Sosiaalipalveluita järjestetään mm. taloudellisen tuen tarpeeseen (SHL 11§). Hyvinvointialueen asukkaiden saatavissa on sosiaalihuollon neuvontaa ja ohjausta (SHL 6 §). Lisäksi hyvinvointialueen järjestämisvastuulle kuuluu järjestää mm. palvelua taloudellisen toimintakyvyn edistämiseksi (SHL 14 §). Sosiaaliohjaus tarjoaa neuvontaa, ohjasta ja tukea, jonka tavoitteena on hyvinvoinnin ja osallisuuden edistäminen elämännhallintaa ja toimintakykyä vahvistamalla (SHL 16 §). Sosiaalityö tarjoaa erityisen tuen tarpeisille asiakkaille muutosta tukevaa työtä, jolla lievennetään elämäntilanteen vaikeuksia ja vahvistetaan omia toimintaedellytyksiä ja osallisuutta (SHL 15 §).

Hyvinvointialueilla on 1.8.23 alkaen lakisääteinen velvollisuus järjestää alueellaan sosiaalista luototusta. Sosiaalinen luotto on yksi tapa maksaa velkoja tai rahoittaa hankintoja. Sosiaalinen luotto voidaan myöntää henkilölle, jolla ei ole pienituloisuutensa ja vähävaraisuutensa vuoksi ole muulla tavoin mahdollisuutta saada kohtuuehtoista luottoa, ja jolla on kyky suoriutua luoton takaisinmaksusta. Ylivelkaantumista ehkäisevän taloudellisen tuen lisäksi on tärkeää tarjota taloudellista neuvontaa ja ohjausta. Sosiaalityön ja -ohjauksen menetelmin ylivelkaantuneita kansalaisia voidaan tukea myös muiden elämännhallintaa, toimintakykyä, itsenäistä selviytymistä ja osallisuutta haastavien ongelmien ratkaisussa.

Talouso ongelmia tulisi ratkaista jo ennen niiden kärjistymistä velkaongelmiksi. Taloudellisen tuen tarpeessa olevien kansalaisten tukemiseen tarvitaan moniammatillisuutta ja verkostomaista työtä. On tärkeää tiivistää sosiaalihuollon ja eri toimijoiden, kuten Kelan, ulosottoviraston, talous- ja velkaneuvonnan sekä Takuusäätiön välistä yhteistyötä sekä kehittää yhteistyön käytäntöjä. Tuen ja käytäntöjen kehittämiseksi tulisi harkita selvitystä ulosmittaukseen johtaneista syistä ja elämäntilanteista. Selvityksen avulla on myös mahdollista kehittää ja vahvistaa sellaista tukea, jolla voidaan ehkäistä velkojen päätymistä ulosottoon.

Talentia ry muistuttaa, että ulosotto vaikuttaa vahvasti sen kohteena olevien kansalaisten talouteen ja hyvinvointiin. Perheiden taloudelliset vaikeudet ja köyhyys vaikuttavat kielteisesti ja pitkäkestoisesti myös lasten elämään. Ulosottojärjestelmän kehittämisessä tuleekin kiinnittää

erityistä huomiota siihen, millä tavoin ehdotetut muutokset vaikuttavat ulosmittauksen piirissä jo olevien tai sinne muutosten myötä päätyvien velallisten ja perheenjäsenten elämäntilanteisiin. Muutokset eivät saa vaarantaa heikoimmassa asemassa olevien ihmisten oikeuksia, eivätkä vaikeuttaa mahdollisuuksia selvittää arjessa.

Jenni Karsio

Marja Marttila

puheenjohtaja

erityisasiantuntija

Marttila Marja

Sosiaalialan korkeakoulutettujen ammattijärjestö Talentia